

ДАРХАН-УУЛ АЙМАГ ДАХЬ ТӨРИЙН АУДИТЫН ГАЗАР

**“ТӨРИЙН АУДИТЫН ШИЙДВЭРИЙН ХЭРЭГЖИЛТ, ТҮҮНИЙ
ҮР НӨЛӨӨ, ИЛ ТОД ХАРИУЦЛАГАТАЙ БАЙДЛЫГ
САЙЖРУУЛАХ НЬ”**

СЭДЭВТ ШИЛДЭГ ИЛТГЭЛ ШАЛГАРУУЛАЛТАД ОРОЛЦОХ БҮТЭЭЛ

Сэдвийн нэр: “Аудитын шийдвэрийг хэрэгжүүлэхгүй байгаа шалтгаан, үр дагаврыг үнэлэх нь”

Аудитор О.Мягмарсүрэн

2023 оны 06 сар

“АУДИТЫН ШИЙДВЭРИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХГҮЙ БАЙГАА ШАЛТГААН, ҮР ДАГАВРЫГ ҮНЭЛЭХ НЬ”

Дархан-Уул аймаг дахь Төрийн аудитын газрын аудитор О.Мягмарсүрэн

Цахим шуудан: myagmarsureno@audit.gov.mn

1. СУДАЛГААНЫ АЖЛЫН ЗОРИЛГО

Төрийн аудитын байгууллагын аудитын шийдвэрийг хэрэгжүүлэхгүй байгаа шалтгаан, үр дагаврыг үнэлж, практикт тулгамдаж буй асуудлуудыг тодорхойлж, тэдгээрийг шийдвэрлэх шинэ санаа, санаачилга гаргахад оршино.

2. СЭДВИЙН СУДЛАГДСАН БАЙДАЛ

Төрийн аудитын байгууллагын шийдвэрийн хэрэгжилтийн талаар “Үнэн хатамж” ТББ-ын судлаач нар 2016-2019 онд хийсэн аудитын тайлан, Шилэн дансны тухай хуулийн хэрэгжилтэд хийсэн аудитын зөвлөмжийн хэрэгжилтийг хамруулан мониторинг хийж, 9 зөвлөмж бүхий тайланг гаргасан байна.

3. ҮНДСЭН ХЭСЭГ

Аудитын шийдвэр нь байгууллагад хууль, журмын хэрэгжилтийг хангах, эрсдэлийг бууруулах, үр ашгийг дээшлүүлэхэд чухал үүрэг гүйцэтгэдэг. Аудитын шийдвэрийн ач холбогдлыг үл харгалзан хэрэгжүүлэхгүй байх нь болзошгүй үр дагаварт хүргэж, аудитын үйл явцын үр нөлөөг алдагдуулж болзошгүй юм. Энэхүү илтгэлээр аудитын шийдвэр хэрэгжихгүй байгаа шалтгааныг судалж, бэрхшээлийг бууруулах талаар шинэ санаа, санаачилга гаргахаар судалгааг хийлээ.

Аудитын шийдвэр гэдэг нь байгууллагын санхүүгийн бүртгэл, үйл явц, систем, хяналтыг шалгаж, үнэлсний үндсэн дээр аудиторудын гаргасан дүгнэлт, зөвлөмжийг хэлнэ. Эдгээр шийдвэрүүд нь холбогдох хууль тогтоомж, дүрэм журам, нягтлан бодох бүртгэлийн зарчмуудыг дагаж мөрдөхийн тулд байгууллагын үйл ажиллагаанд системтэй, бодитой үнэлгээ хийсний үр дүн юм. Аудитын шийдвэр нь байгууллагын санхүүгийн чадавх, эрсдэлийн удирдлагын арга барил, сайжруулах шаардлагатай салбаруудын талаар үнэ цэнэтэй ойлголтыг өгдөг.

Судалгааны ажлын эхэнд аудитын тайлан, дүгнэлтийн мөрөөр аудитын шийдвэрийг хэрэгжүүлэхгүй байгаа шалтгааныг судлан үзсэн. Үүнд:

✓ **Тодорхой бус байдал:** Аудитын шийдвэрийг хэрэгжүүлэхгүй байх нийтлэг шалтгаануудын нэг нь аудитын шийдвэрийн тодорхой бус байдал юм. Аудитын шийдвэрүүд нь тодорхой бус эсвэл тайлбарлахад хүндрэлтэй бол шаардлагатай арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэхэд төвөгтэй байдаг байна. Тодорхой бус байдал нь буруу ташаа ойлголт төрүүлэх, авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээ нь тодорхойгүй байдгаас хэрэгжилт хангагдахгүй нөхцөл үүсэж байна.

✓ **Хяналт хангалтгүй:** Аудитын шийдвэрийг хэрэгжүүлэхэд үр дүнтэй хяналт маш чухал. Хяналтын зөв суваг байхгүй эсвэл гаргасан шийдвэрийг хамрагдагч байгууллага дагаж мөрдөхгүй байх үед хэрэгжилт хангалтгүй байх магадлал өндөр байдаг.

✓ **Нөөцийн хязгаарлалт:** Санхүү, хүний нөөцийн болон техникийн хязгаарлагдмал нөөц нь аудитын шийдвэрийг хэрэгжүүлэхэд саад учруулдаг. Байгууллагууд шаардлагатай арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэхэд саад болж байгаа төсвийн хязгаарлалт, боловсон хүчин хангалтгүй, хуучирсан системтэй тулгарч байна. Ийм тохиолдолд аудитын хамгийн чухал шийдвэрийг үр дүнтэй хэрэгжүүлэхэд ач холбогдол, нөөцийн хуваарилалтын стратеги чухал.

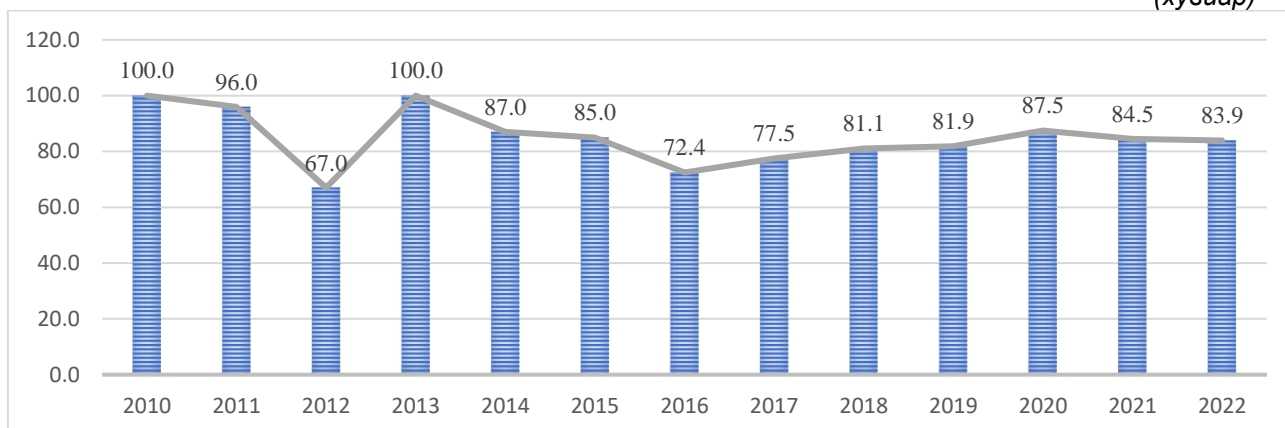
✓ **Хариуцлагагүй байдал:** Тодорхой хариуцлагыг тусгаагүй байх нь хэрэгжихгүй байх шалтгаан болж байна. Аудитын шийдвэрийг гүйцэтгэх үүрэг бүхий томилогдсон хүн эсвэл хэлтэс байхгүй байхгүй байх нь хэрэгжилт хангагдахгүй байх нөхцөл байдлыг үүсгэдэг. Хариуцлагын тодорхой системийг тогтоож, үүргийг тодорхойлж, хариуцлага хүлээлгэх нь шийдвэрийг хэрэгжилтийг хангагдахад чухал ач холбогдолтой.

✓ **Байгууллагын соёл ба манлайлал:** Аудитын шийдвэрийг хэрэгжүүлэхэд байгууллагын соёл, удирдлагын манлайлал чухал үүрэгтэй. Хэрэв соёл нь тогтоогүй, удирдлагын манлайлал идэвхгүй бол аудитын шийдвэрийн үр нөлөө буурна. Удирдлага нь байгууллагын соёлыг түгээх, өөрчлөлтийн санаачилгыг дэмжиж, аудитын шийдвэрийн хэрэгжилтийн ач холбогдлыг онцолсон үр дүнтэй манлайллыг хэрэгжүүлэх нь чухал үүрэгтэй.

Аудитын шийдвэрийг хэрэгжүүлэхгүй байх ерөнхий шалтгаан нөхцөлийг тодорхойлсны үндсэн дээр Төрийн аудитын байгууллагаас өгсөн аудитын зөвлөмжийн хэрэгжилтийг сүүлийн 12 жилээр харьцуулан үзэхэд дараах байдалтай байна.

График 1. Нийт зөвлөмжийн биелэлт, 2010-2022 он

(хувиар)

Аудитын зөвлөмжийн хэрэгжилт 2020 онд 87.5 хувь байсан бол 2021 онд 2022 онд 83.9 хувь болж 3.6 хувиар буурчээ. Аудитын зөвлөмжийн биелэлтийг харахад 2010, 2013 онд хамгийн сайн буюу 100 хувь биелж байсан бол сүүлийн 3 жилд буурч, хэрэгжилт хангагдахгүй байх хандлагатай байна.

Аудитын шийдвэрийн хэрэгжилтийг сүүлийн 12 жилээр зөвлөмжийн хэрэгжилтэд авч үзэхэд буурах хандлагатай байгаа тул олон улсад зөвлөмжийн хэрэгжилтийг хэрхэн хангуулдаг талаар судалж үзлээ.

Олон улсын туршлагыг Төрийн аудитын байгууллагын түвшинд судлахад дараах байдалтай байна:

1. **Америкийн Нэгдсэн Улс:** Засгийн газрын хариуцлагын алба (U.S Government Accountability Office) нь аудитын зөвлөмжийн хэрэгжилтэд хяналт тавих зорилгоор GAO Recommendation Tracker хэмээх цахим системийг ашиглаж аудитын зөвлөмжийг үнэлдэг.
2. **Англи Улс:** Нэгдсэн Вант Улсын Үндэсний аудитын газар нь төрийн байгууллагуудын хэмжээнд зөвлөмжийн явц, хэрэгжилтийг хянах төвлөрсөн платформыг ашигладаг.
3. **Канад Улс:** Канадын Ерөнхий аудиторын газар нь хэлтэс, агентлагуудын аудитын зөвлөмжийн хэрэгжилтийг хянахын тулд Аудитын хяналтын удирдлагын систем (AFMS)-ийг ашигладаг.
4. **Австрали Улс:** Австралийн Үндэсний аудитын газар аудитын зөвлөмжийн хэрэгжилтийг явцыг хянах тайлагнах зорилгоор “Аудитын зөвлөмж ба хэрэгжилтийн мэдээллийн сан” (ARID)-г ашигладаг.

5. **Швед Улс:** Шведийн Үндэсний аудитын газар нь Засгийн газрын хүрээнд аудитын зөвлөмжийн хэрэгжилтийг хянах зорилгоор Зөвлөмжийг хянах систем (RekSy) ашигладаг.
6. **Нидерланд Улс:** Нидерландын Аудитын шүүх нь төрийн байгууллагуудад өгсөн аудитын зөвлөмжийн явцыг хянахын тулд Зөвлөмжийн хяналт (Opvolging Aalbeveling) хэмээх системийг ашигладаг.
7. **Шинэ Зеланд Улс:** Шинэ Зеландын Ерөнхий аудиторын газар зөвлөмжийн хэрэгжилтийг хянах, тайлагнах зорилгоор аудитын ажиглалт ба зөвлөмжийг хянах систем (AORTS) нэвтрүүлсэн.

Олон улсын туршлагад нийтлэг ажиглагдсан зүйл нь аудитын зөвлөмжийн хэрэгжилтийг үнэлэхдээ тодорхой маягтыг боловсруулж, системтэйгээр хяналтыг хэрэгжүүлж байна. Илтгэлийн дүнд үндэслэн дараах санаа, санаачилгыг боловсруулаа.

Олон улсын туршлагад үндэслэн аудитын шийдвэрийн хэрэгжилтийг хангахад аудиторуудын зүгээс өгсөн зөвлөмж, тэдгээрийн хэрэгжилтийг үнэлж, шалгуур үзүүлэлттэй уялдуулан биелэлтийг үнэлэх шаардлагатай байна.

Олон улсын туршлага болон аудитын шийдвэрийн хэрэгжилтийг биелүүлэхгүй байгаа ерөнхий нөхцөлд дүн шинжилгээ хийж, дараах “Аудитын зөвлөмжийн хэрэгжилтийг үнэлэх” хүснэгтийг боловсруулсан.

“Аудитын шийдвэрийг хэрэгжүүлэхгүй байгаа шалтгаан, үр дагаврыг үнэлэх нь” сэдэвт илтгэлийн хүрээнд хийсэн маягтын загвар

ЗӨВЛӨМЖИЙН ХЭРЭГЖИЛТИЙГ ҮНЭЛЭХ ХҮСНЭГТ

1. Аудитын зөвлөмжийн дэлгэрэнгүй мэдээлэл:

- **Аудитын код:** [ДАА-2023/01-НА-СТА]
- **Аудитын нэр:** [ТЕЗ-ийн нэгтгэсэн санхүүгийн тайлангийн аудит]
- **Зөвлөмж өгсөн огноо:** [2023-04-15]

2. Өгсөн зөвлөмж: [аудитын тайланд өгсөн зөвлөмжийн товч утга]

3. Удирдлагын хариу, тайлбар: [Хүлээн зөвшөөрсөн эсэх, ирүүлсэн хариу тайлбар]

4. Хэрэгжилтийн байдал:

- **Төлөв:** [Жишээ: Хэрэгжүүлсэн, хэрэгжих шатандаа, хэрэгжүүлээгүй]
- **Зөвлөмжийн хэрэгжилтийг ирүүлэх огноо:** [2023-12-31]
- **Хэрэгжилтийг ирүүлсэн огноо:** [2023-11-15]

5. Хэрэгжилтийн үнэлгээ:

- **Үнэлгээний огноо:** [2023-11-20]
- **Үнэлгээний арга зүй:** [Жишээ: Баримт бичгийг шалгах, ярилцлага хийх, газар дээр нь шалгах]
- **Хэрэгжилтийн үр дүн:** [Ирүүлсэн хэрэгжилтийн үр дүнгийн хураангуй байна. Үүнд: Ахиц дэвшил, тулгамдсан асуудал болон хэрэгжилтийн байдлыг оруулна]

6. Үнэлгээ ба баталгаажуулалт:

- **Үнэлгээний шалгуур:** [Шийдвэрийн үр нөлөө, хэрэгжилтийг үнэлэхэд ашиглах шалгуур үзүүлэлтүүд]
- **Үнэлгээний үр дүн:** [Үнэлгээний шалгуурт үндэслэсэн хэрэгжилтийн үнэлгээний үр дүн]

7. Хэрэгжилтийн дараах үйл явц:

- **Залруулах арга хэмжээ:** [Зөвлөмжийн хэрэгжилт хангалтгүй бол авсан арга хэмжээ]

8. Дүгнэлт: [Аудитын зөвлөмжийн хэрэгжилтийн үнэлгээ болон үр дүнгийн ерөнхий дүгнэлт]

Аудитын зөвлөмжийг хэрэгжилтийг үнэлэх арга зүйг тодорхойлж, шалгуур үзүүлэлтийг боловсруулснаар аудитын зөвлөмжийн хэрэгжилтийг бодитой үнэлэх, аудиторын ажлын гүйцэтгэлийг нэмэгдүүлэх, үр дүн, үнэлэмжийг дээшлүүлэх, үйлчлүүлэгч байгууллагын хүлээлт, эрэлт хэрэгцээг хангах, аудитын үйл ажиллагааны түвшинд хариуцлагын тогтолцоог нэмэгдүүлэх зэрэг эерэг нөлөөтэй гэж үзэж байна.

“Аудитын зөвлөмжийн үнэлгээний хуудас”-ыг олон улсын туршлагад тулгуурлан Төрийн аудитын байгууллагын санхүүгийн аудитын цахим систем (fas.audit.mn)-д нэмэлтээр оруулснаар аудитын зөвлөмжийн хэрэгжилтийг хангуулах, үнэлэх боломжтой болно.

4. ДҮГНЭЛТ

“Аудитын зөвлөмжийн үнэлгээний хуудас” нь аудитын зөвлөмжийн хэрэгжилтийг бодитой үнэлэх, хариуцлагыг нэмэгдүүлэх, үр дүнтэй болгоход ач холбогдол өндөртэй гэж судалгааны ажлын дүнд үндэслэн боловсруулсан. Үнэлгээний хуудсыг хэрэгжүүлж эхэлснээр аудитын зөвлөмжийг хэрэгжүүлэхтэй

холбоотой хүндрэл, бэрхшээлийг тодорхойлж, шийдвэрлэх арга зам, бодитой үнэлэхэд дөхөм үзүүлнэ. Дан ганц аудитор үнэлгээний хуудсыг ашиглах бус аудитын шийдвэрийг хэрэгжүүлэгч талд аудитын шийдвэрийг үр дүнтэй ашиглах, үйл ажиллагааны үр ашгийг нэмэгдүүлэх, эрсдэлийн удирдлагыг сайжруулах боломжийг олгоно гэж үзэж байна.

Олон улсын туршлагаас суралцаж аудитын шийдвэрийн хэрэгжилтийг цахим системээр үнэлж, шийдвэрийг олон нийтэд ил тод нээлттэй мэдээлэх нь үр нөлөөг нэмэгдүүлэх чухал ач холбогдолтой тул цахим системд илтгэлийн шинэ санаа, санаачилгаар боловсруулсан маягыг оруулж, төрийн аудитын байгууллагын үйл ажиллагаанд нэвтрүүлэх саналтай байна.

5. АШИГЛАСАН НОМ ЗҮЙ

1. Гадаад хэл дээрх ном, сэтгүүл

- 1.1. Journal of Public Administration Research and Theory (2022.06)
- 1.2. International Journal of Auditing, www.researchgate.net
- 1.3. Journal of Accounting, Auditing & Finance, www.journals.sagepub.com
- 1.4. Government Accountability Office (GAO) reports (USA), www.gao.gov
- 1.5. National Audit Office (NAO) reports (United Kingdom), www.nao.org.uk
- 1.6. International Organization of Supreme Audit Institutions (INTOSAI) guidance and reports, www.intosai.org
- 1.7. "Government Auditing: Standards and Practices" by William G. Bishop
- 1.8. "The Audit Society: Rituals of Verification" by Michael Power

2. Монгол хэл дээрх ном, сэтгүүл

- 2.1. Төрийн аудитын байгууллагын статистик мэдээний хураангуй
- 2.2. “Төрийн аудит-тогтолцоо, арга зүй”, Д.Батбаяр, 2007 он
- 2.3. “Санхүүгийн тайлангийн аудитын заавар, аргачлал” Үндэсний аудитын газар, 2022 он
- 2.4. “Гүйцэтгэлийн аудитын заавар, аргачлал” Үндэсний аудитын газар, 2021 он